

Seat No. : _____

XD-101

M.A. Part-II

March-2013

Sanskrit : Paper-V

(Subsidiary)

(Kadambari, Neshard, Natyashastra)

कादम्बरी कथामुखभाग / नैषधीयचरितम् सर्ग-१

काव्यदोषाः भामह / नाट्यशास्त्र

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

सूचना : (१) जमशी भाजुना अंक प्रश्नना गुण दशविे छे.

(२) तमाम प्रश्नोना गुण सरभा छे.

१. (अ) संस्कृत गद्यसाहित्यना उद्भव अने विकास अंगे नोध लपो.

१०

अथवा

भाषात्मकना जवन, समय अने कृतिओ पर विस्तृत नोध लपो.

(ब) नीयेनाभांथी गमे ते बे पर विवेचनात्मक नोध लपो :

१०

(१) कादम्बरीनुं आध्यात्मिक अर्थघटन

(२) भाषानुं कल्पनावैभव

(३) कथा-आध्यायिकाना भेद

(४) जालमुनिना आश्रमनुं वर्णन

२. (अ) नीये आपेला गद्यभांडोभांथी गमे ते बेनो अनुवाद करो :

१०

(१) देव ! द्वारस्थिता सुरलोकमारोहतस्त्रिशङ्कोरिव कुपितशतमुखहंकारनिपातिता राजलक्ष्मी-
र्दक्षिणापथादागता चाण्डालकन्यका पञ्जरस्थं शुक्रमादाय देवं विज्ञापयति । सकलभुवनतल
सर्वरत्नानामुदधिरिवैक भाजनं देवो विहंगमश्चायमाश्चर्यभूतो निखिल भुवनतल रत्नमिति कृत्वा
देवपादमूलमादायागताहमिच्छामि देवदर्शन सुखमनुभवितुमिति । एतदाकर्ण्य देवः प्रमाणम् । इत्युक्त्वा
विरराम । उपजात कुतूहलस्तु राजा समीपवर्तिनां राजामालोक्य मुखानि, “को दोषः, प्रवेश्यतामिति”
त्यादिदेश ।

- (२) राजा तु तां श्रुत्वा संजातविस्मयः सहर्षमासन्न वर्त्तिनमतिमहार्हहेमासनोपविष्टममरगुरुमिवाशेष नीतिशास्त्र पारगमति वय समग्रजन्मानमखिलमन्त्रिमण्डले प्रधानममात्यं कुमारपालितनामानमब्रवीत् – “श्रुता भवभ्दिरस्य विहङ्गमस्य स्पष्टता वर्णोच्चारणे स्वरे च मधुरता ! प्रथमं तावदिदमेव महदाश्चर्य्यमसंकीर्णं प्रविभागामभिव्यक्तमात्रानुस्वारस्वरसंस्कारयोगां विशेषसंयुक्तां यदयमतिपरिस्फुटाक्षरांगिरमुदीरयति । तत्र पुनरपरमभिमत विषये तिरश्चोऽपि मनुजस्येव संस्कारवतो बुद्धिपूर्वा प्रवृत्तिः ।
- (३) स प्रत्युवाच - देव ! किं वा नास्वादितम् ? आमत्तकोकिललोचनच्छविर्नीलपाटलः कषायमधुरः प्रकाममापीतो जम्बूफलरसः । हरिनखरभिन्नमत्तमातङ्ग कुम्भमुक्त रक्तार्द्र मुक्ताफलत्वषिखण्डितानि दाडिमबीजानि । नलिनीदलहरिन्ति द्राक्षाफलस्वादूनि च दलितानि स्वेच्छया प्राचीनामलकी फलानि । किं वा प्रलपितेन बहुना । सर्वमेव देवीभिः स्वयं करतलोपनीयमानममृतायते । इत्येवं वादिनो वचनमाक्षिप्य नरपतिरब्रवीत् । आस्तां तावत्सर्वमेवेदम् । अपनयतु नः कुतूहलम् ।
- (४) प्रायेणाकारणमित्राण्यतिकरुणाद्राणि च सदा खलु भवन्ति सतां चेतांसि । यतः स मां तदवस्थमालोक्य समुपजातदयः समीपवर्तिनमृषिकुमारकमन्यतमब्रवीत् । अयं कथमपि शुकशिशुरसंजातपक्षपुट एवं तरुशिखरादस्मात्परिच्युतः । श्येनमुखपरिभ्रष्टेन वानेन भवितव्यम् । तथा हि । अतिदवीयस्तया प्रपातस्याल्पशेषजीवितोयमामीलितलोचनो मुहुर्मुहुर्मुखेन पतति मुहुर्मुहुरत्युल्बणं श्वसिति मुहुर्मुहुश्चञ्चुपुटं विवृणोति । न शक्नोति शिरोधरां धारयितुम् ।

(५) नीथेनाभांथी गमे ते भे ससन्दर्भ सभञ्जवो :

१०

- (१) अकारणाविष्कृतवैरदारुणादसज्जनात्कस्यभयं न जायते ।
(२) द्विजो जगद्गीतगुणोऽग्रणीः सताम् ।
(३) हिरण्यगर्भो भुवनाण्डकादिव क्षपाकरः क्षीरमहार्णवादिव ।

३. (अ) नीथेनाभांथी गमे ते भे श्लोकोनो अनुवाह करो :

९

- (१) अमुष्य विद्या रसनाग्रनर्तकी त्रयीवनीताङ्ग गुणेनविस्तरम् ।
अगाहताष्टादशतां जिगीषया नवद्वयद्वीपपृथग्जयश्रियाम् ॥
(२) यथोह्यमानः खलु भोगभोजिना प्रसह्य वैरोचनिजस्य पत्तनम् ।
विदर्भजाया मदनस्तथा मनोऽनलावरुद्धः वयसैव वेशितः ॥

- (३) निजा मयूरवा इव तिग्मदीर्घिति स्फुटारविन्दाङ्कितपाणिपङ्कश्रम् ।
तमश्ववारा जवनाश्वयायिनं प्रकाशरूपा मनुजेरामन्वयुः ॥
- (४) रथाङ्गभाजा कमलानुषङ्गिणा शिलीमुखस्तोमसखेन शाङ्गिणा ।
सरोजिनीस्तम्बकदम्बकैतवान्मृणालशेषाहिभुवाऽन्वयायि यः ॥

- (ब) नीयेनामांथी गमे ते भे ससन्दर्भ समजावो : ४
- (१) चतुर्दशत्वं कृतवान् कुतः स्वयं न वेद्मि विद्यासु चतुर्दशस्वयम् ।
- (२) विधिरेकचक्रचारिणं किमु निर्मित्सति मान्मथंरथम् ।
- (३) क्षितिमण्डलमण्डनायितं नगरं कुण्डनमण्डजो ययौ ॥
- (क) भडाकाव्यना लक्षणे जशावी नैषधीयचरितम् नुं भडाकाव्य तरीके भूल्यांकन करो. १०

अथवा

नैषधीयचरितम्ना आधारे नण अथवा दभयंतीना पात्रनुं भूल्यांकन करी डर्षना पाण्डित्य विशे नोध लभो.

४. (अ) नीयेनामांथी गमे ते भे विषे विस्तारथी समजावो : १०
- (१) अपार्थ काव्यदोषः ।
- (२) श्रुतिकष्ट काव्यदोषः ।
- (३) अवाचक काव्यदोषः ।
- (४) असम्भव काव्यदोषः ।

- (ब) काव्यालंकारमां निरूपित उपमादोषोनी समजूती आपो. १०

अथवा

नीयेनामांथी गमे ते भे विशे विस्तृत नोध लभो :

- (१) विपर्यय दोषः ।
- (२) अपकर्म दोषः ।
- (३) यतिभ्रष्ट दोषः ।

૫. નીચેના પ્રશ્નોના ઓક-બે વાક્યમાં જવાબ આપો :

૨૦

- (૧) નાટ્યશાસ્ત્રની રચના કોણે અને કોના કહેવાથી કરી ?
- (૨) નાટ્યવેદની રચના કરવા બ્રહ્માએ ચારે વેદોમાંથી શું - શું લીધું ?
- (૩) 'રંગભૂમિ'ની પૂજા કર્યા વગર નાટ્યપ્રયોગ કરવામાં આવે તો શું-શું થાય ?
- (૪) દૈત્યોનો અગ્રેસર કોણ હતો ? તેણે શું કર્યું હતું ?
- (૫) નાટ્ય ઉપદેશ ઉપરાંત બીજી કઈ - કઈ રીતે ઉપયોગી છે ?
- (૬) નાટકને ભગવાન શંકરે કેવી રીતે પુષ્ટિ આપી ?
- (૭) નાટકના 'દૃશ્ય' અને 'શ્રવ્ય' ભાગમાં શું હોય છે ?
- (૮) નાટકને 'કીડનીયક' દર્શાવી તેના કયા પાસાને મહત્ત્વ આપ્યું છે ?
- (૯) નાટ્યગૃહની સાયવણી કોને - કોને સોંપી અને શી સલાહ આપી ?
- (૧૦) અસુરોની માયાથી નાટ્યપ્રયોગમાં શું થયું ?
